

Ο Αγροτικός Τομέας στην Ελλάδα

Η «μεγάλη εικόνα» ενός σημαντικού πυλώνα της ελληνικής οικονομίας, σε μια περίοδο κλιματικών και γεωπολιτικών προκλήσεων

Μια έρευνα της διαNEOσις

Ο Αγροτικός Τομέας είναι ένας από τους βασικότερους πυλώνες της ελληνικής οικονομίας, στρατηγικής σημασίας για την ανταγωνιστικότητα και την εξωστρέφειά της. Η νέα δημοσίευση της **διαNEOσις** επιχειρεί να τον χαρτογραφήσει, αναδεικνύοντας τα δυνατά σημεία αλλά και τις χρόνιες αδυναμίες του. Η **ανάλυση**, την οποία υπογράφουν η διευθύντρια ερευνών του οργανισμού, Δρ. **Φαίη Μακαντάσι**, και ο Research Analyst, **Ηλίας Βαλεντίς**, επιχειρεί, αφενός να εντοπίσει τις ακριβείς εστίμες των προβλημάτων – χρόνιων, όπως η χαμηλή εκπαίδευση των αγροτών, αλλά και έκτακτων, όπως η κλιματική αλλαγή και ο πληθωρισμός. Αφετέρου, καταλήγει σε συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής για αυτόν τον πάντα κρίσιμο για την οικονομία μας Τομέα.

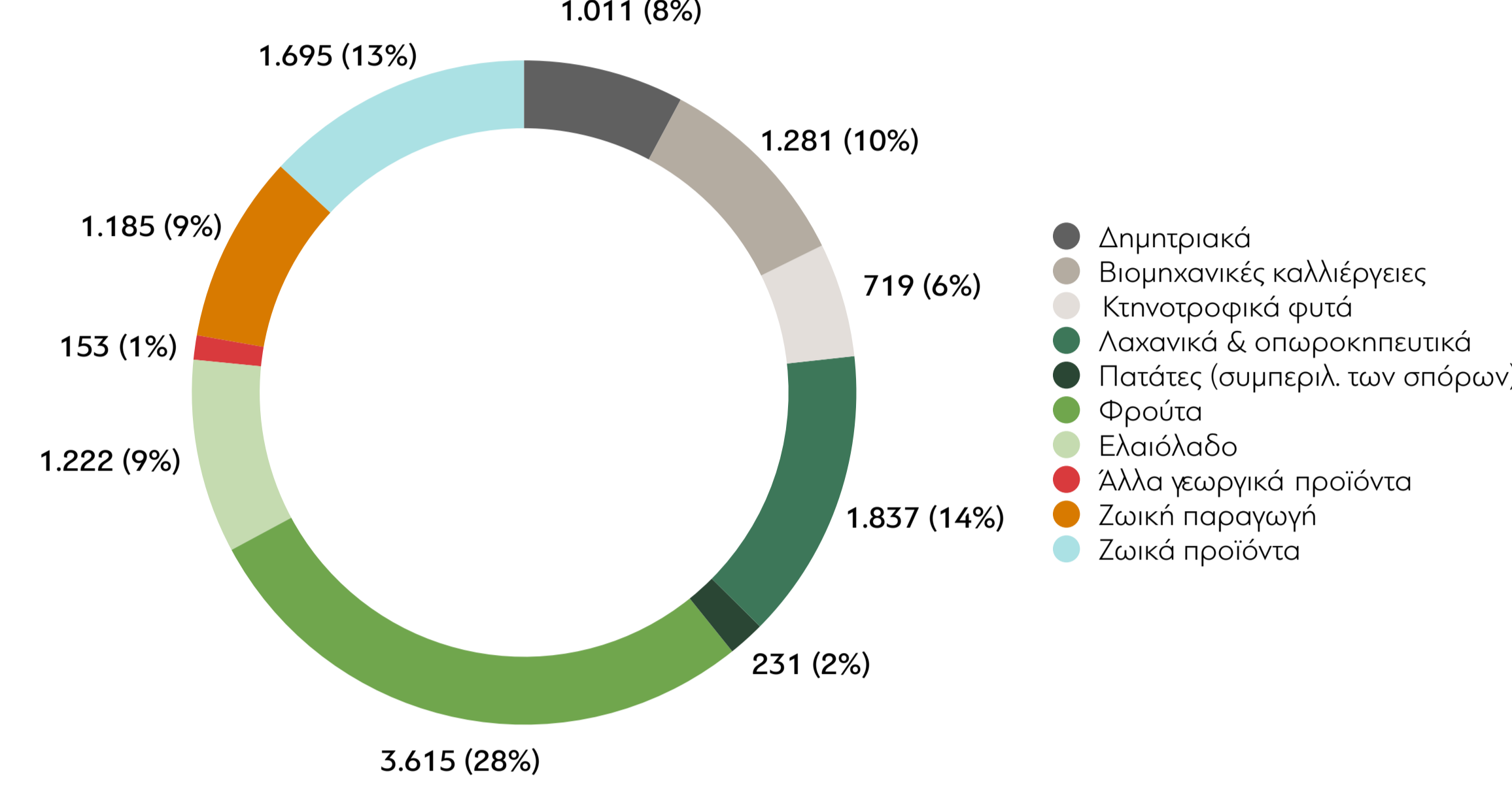
Γιατί η γεωργία είναι σημαντική για την Ελλάδα

- Συμβάλλει στη **διατροφή** και την **επισιτιστική ασφάλεια**.
- Τροφοδοτεί σε σημαντικό βαθμό τους τομείς της **μεταποίησης** και του **εμπορίου**. Για παράδειγμα, η εγχώρια βιομηχανία τροφίμων και ποτών αντιστοιχεί στο **1/3 της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας της ελληνικής μεταποίησης**.
- Η γεωγραφική θέση και το κλίμα της Ελλάδας δημιουργούν **συγκεκριμένα πλεονεκτήματα** στην παραγωγή συγκεκριμένων αγροτικών προϊόντων.
- Υπάρχουν σημαντικές δυνατότητες για **συνέργεια μεταξύ τουρισμού και αγροδιατροφής**.

Ο ελληνικός αγροτικός τομέας το 2023

- Απασχόλησε περισσότερα από **461.000** άτομα, δηλαδή **11%** της συνολικής απασχόλησης.
- Συνεισέφερε **€7 δισεκ.** στο ελληνικό ΑΕΠ, και στο **3,6%** της συνολικής εγχώριας Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας.
- Οι εξαγωγές τροφίμων, ποτών και ειδών καπνού έφτασαν τα **€8,8** δισεκ. Από το 2004, αυξάνονται κάθε χρόνο, ακόμα και τα χρόνια της πανδημίας.
- Περισσότερο από **15%** του συνόλου της αξίας των προϊόντων **εξάγεται**.
- Σχεδόν το υπόλοιπο **85%** διατίθεται για εγχώριες χρήσεις: στα **νοικοκυριά** (περίπου **1/3** της παραγόμενης αξίας), στη **βιομηχανία τροφίμων, ποτών και ειδών καπνού (26%)**, στον ίδιο τον αγροτικό τομέα (**16%**), καθώς και στη **διαμονή και εστίαση (5,6%)**. Οι τρεις αυτοί χρήστες αγροτικών προϊόντων (πλην του ίδιου του αγροτικού τομέα) καλύπτουν **άνω του 80% των αναγκών τους από εγχώριους παραγωγούς**.
- Αντιστοιχεί σε **80-85% της συνολικής κατανάλωσης νερού** στην Ελλάδα. Οι αρδευτικές υποδομές της χώρας και η διαχείριση των υδάτων αντιμετωπίζουν **σοβαρές ανεπάρκειες και προκλήσεις**.

Διάρθρωση παραγωγής αγροτικών αγαθών, 2022 (εκατ. € & μερίδια επί του συνόλου)

Πηγή: Eurostat (Economic Accounts of Agriculture), επεξεργασία διαNEOσις.

Προβλήματα και προκλήσεις

1. Μικρές και κατακερματισμένες αγροτικές εκτάσεις

5,3 εκτάρια είναι η μέση χρησιμοποιούμενη έκταση των ελληνικών αγροτικών μονάδων, **λιγότερο από το 1/3** της αντίστοιχης μέσης έκτασης στην ΕΕ (**17,1 εκτάρια**).

Επιπτώσεις:
Η πολύ μικρή μέση έκταση **περιορίζει τα οφέλη** που προκύπτουν από τον σταδιακό εκσυγχρονισμό του εξοπλισμού και των εγκαταστάσεων ανά αγροτική εκμετάλλευση. Με αυτό τον τρόπο, η επίδραση των επενδύσεων σε **φυσικό κεφάλαιο περιορίζεται**, και ο κλάδος παρουσιάζει χαμηλή παραγωγικότητα.

2. Μεγάλη ηλικία των αγροτών

- 65%** των Ελλήνων αγροτών είναι τουλάχιστον **55** ετών (μ.ό. ΕΕ: **68%**).
- 37,1%** των αγροτών είναι τουλάχιστον **65** ετών (μ.ό. ΕΕ: **33,2%**).
- Στην Αυστρία, τη χώρα με τους νεότερους αγρότες στην ΕΕ, μόνο **7%** των αγροτών είναι άνω των **65** ετών.
- Μόνο 23,9%** των Ελλήνων αγροτών είναι έως **39 ετών**, δηλαδή **6 ποσοστιαίες μονάδες** λιγότερο από το 2008.
- 37,4%** των Ελλήνων αγροτών είναι **μεγαλύτεροι από 55 ετών**, δηλαδή **κατά 5 μονάδες** περισσότεροι από το 2008.

Η Ελλάδα έρχεται **έβδομη κατά σειρά**, μεταξύ των 27 της ΕΕ, όσον αφορά τη γήρανση των αγροτών. **200.000** αγρότες ηλικίας άνω των 65 ετών το 2020 πρέπει να αναπληρωθούν **άμεσα**. **150.000** αγρότες ηλικίας 55-64 ετών το 2020 πρέπει να αναπληρωθούν **την επόμενη δεκαετία**.

Επιπτώσεις:
Η μεγάλη ηλικία των αγροτών, σε συνδυασμό με το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, δυσχεραίνει την παρακολούθηση, την κατανόηση και την **υιοθέτηση νέων τεχνολογιών**.

3. Ελλιπής εκπαίδευση

- Η μεγάλη πλειοψηφία (**94%**) των Ελλήνων αγροτών έχουν **μόνο πρακτική εμπειρία** και κανενός είδους αγροτική εκπαίδευση (μ.ό. ΕΕ: **72,4%**).
- 5,2%** των Ελλήνων αγροτών έχουν βασική εκπαίδευση, **ποσοστό μικρότερο από το 1/3** του ευρωπαϊκού μέσου όρου (**17,5%**).
- Λιγότερο από 1%** των Ελλήνων αγροτών έχουν **πλήρη αγροτική εκπαίδευση**, ποσοστό περισσότερο από **10 φορές μικρότερο** από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (**10,2%**).
- 88,3%** της **ελληνικής αγροτικής γης** είναι στα χέρια διαχειριστών **χωρίς καμία εκπαίδευση**. Οι αγρότες με πλήρη εκπαίδευση διαχειρίζονται μόλις το **1,5% της γης**.
- Στη Γαλλία, στο **Λουξεμβούργο** και στην **Ολλανδία** οι πλήρως εκπαιδευμένοι αγρότες διαχειρίζονται **περισσότερο από το 35%** της γης.

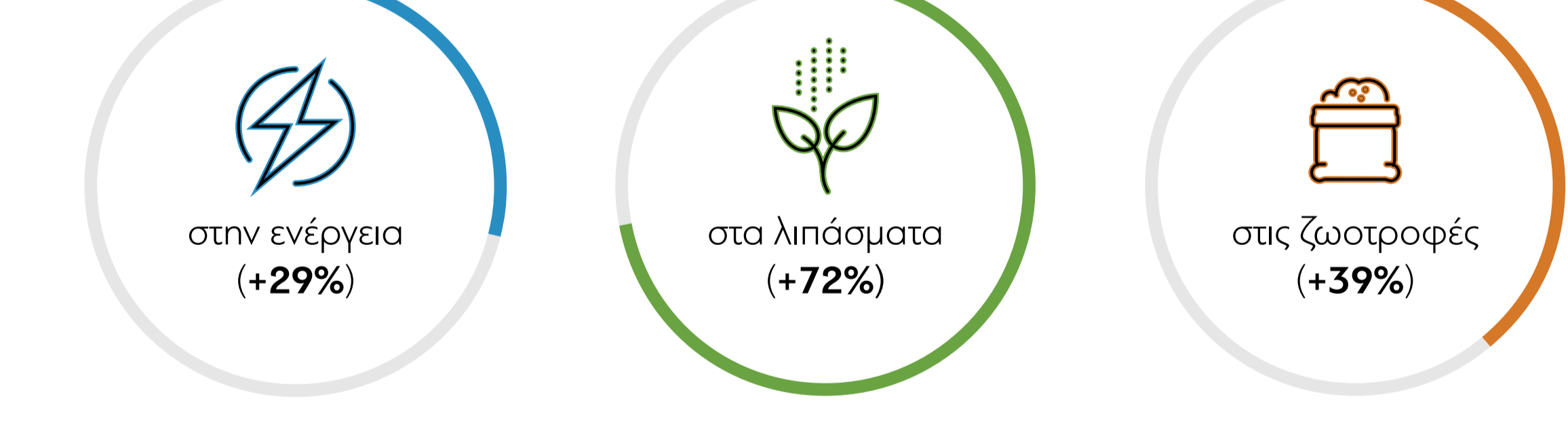
Επιπτώσεις:
Το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο **εμποδίζει τη στροφή των αγροτών προς νέες δραστηριότητες**, όταν η τρέχουσα παρουσιάζει προβλήματα.

4. Εξοπλισμός και νέες τεχνολογίες

- Η οικονομική κρίση **περιορίζει σημαντικά τις επενδυτικές δυνατότητες** του αγροτικού τομέα. Σε συνδυασμό με μια εποχή ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων, δημιούργησε σημαντική **υστέρηση στην ανάπτυξη νέων υποδομών** και την υιοθέτηση νέων τεχνολογιών στον ελληνικό ΑΤ.
- Η **μικρή κλίμακα** και ο **κατακερματισμός των αγροτικών εκμεταλλεύσεων** καθιστά ασύμφορες τις επενδύσεις σε **εξοπλισμό** και **νέες τεχνολογίες**.

5. Αύξηση του κόστους παραγωγής

Ο υψηλός πληθωρισμός των τελευταίων ετών επηρέασε σημαντικά το κόστος της αγροτικής παραγωγής. **Στο διάστημα 2019-2023** αυξήθηκαν σημαντικά οι τιμές:

6. Κλιματική αλλαγή και διαχείριση του νερού

Η μείωση των βροχοπτώσεων και της υγρασίας στο έδαφος, η αύξηση της ξηρασίας και των καυσώνων, και οι υπόλοιπες συνέπειες της κλιματικής αλλαγής θα επηρεάσουν την αγροτική παραγωγή:

- (+)** Επιμήκυνση της βλαστικής περιόδου για πολλές καλλιέργειες.
- Βελτίωση των συνθηκών σε κάποιες περιοχές για συγκεκριμένες καλλιέργειες (π.χ. βαμβάκι, αμπέλια).
- Σημαντική μείωση του κινδύνου καταστροφής καλλιεργειών από παγετό.

- (-)** Αυξημένος κίνδυνος καταστροφών από ακραία καιρικά φαινόμενα (ειδικά για τη Θεσσαλία και την Κεντρική Μακεδονία).
- Κίνδυνοι για την παραγωγή της ελιάς και των σιτηρών.
- Πίεση στον τομέα της κτηνοτροφίας, λόγω μειωμένης απόδοσης στις καλλιέργειες ζωοτροφών, σε συνδυασμό με τις απαιτήσεις για μεγαλύτερη κατανάλωση ύδατος.

Προτάσεις πολιτικής

Η μελέτη της διαNEOσις καταλήγει σε μια σειρά από βραχυπρόθεσμες, μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες προτάσεις πολιτικής. Ενδεικτικά:

- Προτεραιότητα στον **καθορισμό επιτρεπτών κήσεων γης** και τη δημιουργία ενός αποτελεσματικού συστήματος κινήτρων-αντικινήτρων. Σε ειδικές περιπτώσεις προτείνεται η εφαρμογή δραστικών μέτρων (αναδασμός).
- Γενική **βελτίωση της οικονομικής βιωσιμότητας των αγροτικών μονάδων**, ώστε να καταστούν ελκυστικές επιλογές για τη νέα επιχειρηματικότητα.
- Μέριμνα για τα άτομα που βρίσκονται από ανάγκη «εγκλωβισμένα» στον αγροτικό τομέα, με **κίνητρα** και **κατάρτιση**.
- Κίνητρα για τη **συγκόρευση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων**, καθώς και για τις μεταβιβάσεις, κληροδοτήσεις και ενοικιάσεις αγροτικής γης σε ενεργούς αγρότες.
- Ενίσχυση των αγροτικών επιστημόνων** να ασχοληθούν οι ίδιοι με την αγροτική παραγωγή.
- Αύξηση** της συνολικής χωρητικότητας της **αγροτικής επαγγελματικής κατάρτισης** (π.χ. σχολές του ΕΛΓΟ ΔΗΜΗΤΡΑ).
- Προσωρινά δημοσιονομικά μέτρα** για τον περιορισμό των επιπτώσεων του πληθωρισμού: προσωρινές μειώσεις της γενικής και ειδικής έμμεσης φορολογίας σε ζωοτροφές, λιπάσματα, ενέργεια και καύσιμα.
- Επιλογή καλλιεργειών που προσαρμόζονται** καλύτερα στις νέες κλιματικές συνθήκες ανά περιοχή.
- Στοχευμένη **αποστράγγιση της γεωργικής γης**. Αποχρήση των δυνατοτήτων που δίνει η λεγόμενη «**γεωργία ακριβείας**».
- Εκστρατείες ενημέρωσης** των αγροτών για τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στη δουλειά τους.
- Συνένωση Τοπικών Οργανισμών Εγγείων Βελτιστώσεων (ΤΟΕΒ)**, διοίκηση ενιαίου λογιστικού συστήματος, υιοθέτηση από managers και στελέκωση με γεωπόνους και άλλους επιστήμονες.
- Δημιουργία Κεντρικής Υπηρεσίας Αγροτικής Ανάπτυξης**, η οποία θα έχει τον τελικό έλεγχο του προγραμματισμού και της πραγματοποίησης μελετών και έργων.